

TÓTH ZSUZSA*

A Kárpátaljai Református Egyházkerület megalakulása, egyházmegyéinek küzdelmei a Csehszlovák Köztársaság kötelékében (1920–1928)

Rezümé A mai kárpátaljai régió az 1919. szeptember 10-én Saint-Germain-en-Laye-ben aláírt szerződés értelmében Podkarpatszka Rusz néven a Csehszlovák Köztársaság fennhatósága alá került az 1938. november 2-án aláírt bécsi döntésig, illetve az anyaországhoz történő 1939-es teljes visszacsatolásáig. Ez alatt a közel húsz év alatt a terület több társadalmi és közigazgatási változáson ment keresztül, melyek a későbbi időkre is nagy hatást gyakoroltak. A kárpátaljai magyar református egyház élete és felépítése is jelentős részben átalakult. A kezdeti időszakban figyelhetőek meg a legalapvetőbb változások az egyház szerkezetét, illetve a működését illetően. Az 1920–1928-ig terjedő évek jelentették az egyház számára azt az időszakot, mely során az autonómiába belefoglalt jogaikért küzdöttek, amelyet a csehszlovák állam hosszú évekig nem volt hajlandó elismerni.

Резюме Після підписання Сен-Жерменського мирного договору (10 вересня 1919 року) територія сучасної Закарпатської області увійшла до складу Чехословацької Республіки під назвою Підкарпатська Русь і перебувала у складі цієї держави аж до Віденського арбітражу 2 листопада 1938 року та остаточного приєднання до Угорщини в 1939 році. Протягом цих двох десятиліть у нашому краї відбувся ряд соціальних та адміністративних змін, які мали значний вплив на подальші події. Структура та життя Закарпатської угорської реформатської церкви також значно змінилися. У перші роки цього періоду спостерігаються найбільш суттєві зміни в структурі та роботі церкви. 1920–1928 роки були саме тим періодом, коли церква боролася за свої автономні права, які Чехословацька республіка не визнавала протягом тривалого часу.

A kárpátaljai református gyülekezetek körében zavart keltett az a folyamat, mely során elszakadtak a Magyarországi Református Egyháztól, s megélhetésük ezután a csehszlovák államtól függött. Ennek következtében többször is volt arra példa, hogy megtagadták az egyházi járadékok befizetését, ami megbénította a gyülekezetek életét, mivel ezáltal megfosztották a lelkészeket és a tanárokat a fizetésüktől. Munkácson adományokat kezdtek el gyűjteni az egyház szükségleteinek kielégítésére.¹ A helyzetet tovább nehezítette a szélsőséges és más vallású mozgalmak tevékenykedése a lelkészek ellen. Idetartoztak elsősorban a pravoszláv irány szóvivői, a görög katolikus egyház szószólói, továbbá a baptisták, illetve a jehovisták. Az állami vezetés felismerte az előbb említett szervezeteknek a munkájában azt az eszközt, mely a református egyházat megsemmisíthette volna, így támogatást nyújtott azok megvalósításához.² Végül ultimátumban fogalmazták meg a kormány részéről azt, hogy Kárpátalja abban az esetben kapja meg az autonómiát, ha gyülekezetei leszakadnak magyarországiaktól.³ Eleget téve az ultimátum feltételeinek, ez meg is történt. A kárpátaljai református gyülekezetek ennek ellenére igyekeztek együttműködni a magyarországi református egyházkerületekkel, ami elég nehezen működött, hisz a Csehszlovák Köztársaság egyértelműen Csehszlovákia területén képzelte el a Magyarországtól különvált országos református egyházat.

A jelentős részben magyar nemzetiségű református egyház, így az újonnan megalakult állam kereteibe volt kényszerítve. A csehszlovák területen lévő egyházmegyéik viszont már az 1920-as években szervezkedni kezdtek egy egységes magyar református egyház létrehozására.⁴ Az egyház felállításának feladatával elsőként Révész Kálmán

* Kutató-történész, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola volt történelem–angol szakos hallgatója. A tanulmányt Bocskor Andrea lektorálta.

¹ Radvánszky Ferenc (főszerk.) 2000: /Kárpátaljai református templomok./ Ungvár–Beregszász, Tárogató Kiadó, 7. o.

² Gulácsy Lajos 2000: /Mélyégből a magasba bizonysgáttétel az elmúlt időről./ Munkács, Kárpátaljai Református Egyház sajtóosztálya, 54. o.

³ Radvánszky Ferenc (szerk.): 2000, 8. o.

⁴ Csomár Zoltán 1940: /A csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház húszéves története (1918–1938)./ Ungvár, Magyar királyi állami nyomda, 11. o.

püspököt bízták meg, aki később lemondott hivataláról. Helyette Pálóczi-Czinke István folytatta tovább a tárgyalásokat, s inkább azon igyekezett, hogy a kárpátaljai gyülekezetet a Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerülethez csatolja.⁵ Kárpátalja területén maradt Beregi és Máramaros–Ugocsbai Egyházmegyék ekkor még saját alapokon éltek. A Tiszáninneri Egyházkerület ugyan felhívta a Beregi Egyházmegye esperesi hivatalának figyelmét a csatlakozásra, ők azonban erre nem voltak hajlandóak.⁶ A hovatartozás kérdésében folytatott megbeszélések során az Ungi Egyházmegye kérdése többször is felmerült, mely sarkalatos pontját képezte a tárgyalásoknak, ugyanis közigazgatásilag a terület déli, magyarlakta része Szlovákiához tartozott.⁷ 1921. október 7-én az Ungi Református Egyházmegye ungvári közgyűlésén kimondták, hogy támogatják a kárpátaljai ungi egyházközségek különválását a szlovenszkói ungi résztől.⁸ Ennek lett az eredménye, hogy létrehozták az Ung-Kárpáti egyházmegyét, melynek élére Komjáthy Gábor lelkész került.⁹

A kormánnyal folytatott hosszabb tárgyalások eredményeképpen egy teljesen új egyházkormányzatot hoztak létre. Az egyházmegyékben megtartott lelkészgyűlések a kárpátaljai egyházmegyék egyesülése mellett foglaltak állást. A végleges döntés meghozatalára az 1921. augusztus 2-ai Beregszászon tartott tanácskozáson került sor, melynek programját a következő pontokban fogalmazták meg:

1. „Egyházkerület alapításának szükségessége, megfelelő alapító gyűlés megszervezése
2. A név megállapításának kérdése
3. Kérelem a konventbe és a zsinatba való belépés iránt a szlovákiai kerületekkel együtt
4. Javaslattétel az alapító gyűlés helyére és idejére vonatkozólag
5. A püspöki beiktatás helyének és idejének megállapítása
6. Választási ajánlások a kerület részére
7. Pénzügyi bizottság megalakítása.”¹⁰

Biki Ferenc, az Ugocsbai Egyházmegye esperese indítványozta a három egyházmegye egyesülését. Pálóczi-Czinke István továbbra is kitartott korábbi elképzelése mellett, hogy a kárpátaljai reformátusok ne önállóan szerveződjenek, hanem csatlakozzanak a Tiszáninneri Egyházkerülethez. A tárgyalások végül azzal zárultak, hogy létrehoztak egy tíztagú bizottságot, melynek az volt a feladata, hogy képviselje a régió református gyülekezeteinek érdekeit a kárpátaljai kormányzósággal való tárgyalások során.¹¹

A Beregi Egyházmegye 1921. szeptember 15-én Beregszászon tartott közgyűlésének jegyzőkönyvi feljegyzéséből megtudhatjuk, hogy a „a teljhatalmú miniszter kijelentette azt, hogy Podkarpatszka Ruszban a református egyháznak külön kell szervezkednie”.¹² Az önálló református egyházkerület megalakításával a kormány magát az egyházat bízta meg. Ezért körlevélben hívták fel a lelkészek és presbiterek figyelmét, hogy szavazással hozzanak döntést az ügyben. A presbitériumok többsége a Kárpáti Egyházkerület mellett tette le voksát, s egy sem szavazott a Szlovenszkói Tiszáninneri Kerülethez való csatlakozásra. Ez szám szerint 78 gyülekezetből 73 érvényes szavazatot jelentett.¹³

1923. március 8-án Beregszászban rendkívüli gyűlésen tanácskoztak az új önálló egyházkerület jövőjéről, valamint az Ungi Egyházmegye kárpátaljai kerülethez való

⁵ Botlik József 2005: /Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I/ Nyíregyháza, IMI PRINT KFT, 226. o.

⁶ Csomár Zoltán: i. m., 1940, 19. o.

⁷ Botlik József: i. m., 2005, 226. o.

⁸ Fedinec Csilla 2002: / A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944./ Galánta-Dunaszerdahely, Fórum Intézet - Liliium Aurum, 94. o.

⁹ Fritz Peyer-Müller 1994: /A kárpátaljai református egyház története a két világháború között – kitekintéssel a jelenre./ Budapest, Református zsinati iroda tanulmányi osztálya, 79. o.

¹⁰ Uo. 82. o.

¹¹ Botlik József: i. m., 2005, 226. o.

¹² Beregi Református Egyházmegye 1921. szeptember 15-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 5. o., KRL

¹³ Radvánszky Ferenc szerk.: 2000, 8. o.

csatolásáról.¹⁴ Április 17-én ült össze a választóbizottság, mikor is megválasztották Bertók Béla munkácsi lelkészt az egyházkerület első püspökévé (80-ból 47 szavazat), György Endrét pedig főgondnoknak.¹⁵ Az új püspök ünnepélyes beiktatására június 7-én került sor a munkácsi templomban, melyen a kormány részéről egyetlen képviselő sem volt jelen.¹⁶ Az egyházkerület a Beregi, Ungi és Máramaros-Ugoosa Egyházmegyéből jött létre, mely 77 gyülekezetből, 65 ezer gyülekezeti tagból, 76 lelkész és 5 segédlelkészből tevődött össze, valamint három filiából és három missziós egyházközösségből.¹⁷

A Szlovenszkói és Ruszinszkói Egyetemes Református Egyház első törvényhozó zsinatára 1923. június 17–18-án került sor Léván, miután az 1921 és 1922-re tervezett egyrészt pénzügyi, másrészt az állam részéről folytatott semlegességi politika miatt elmaradt.¹⁸ A Kárpátaljai Református Egyházkerület megalakulását követően már törvényesen megválasztott képviselőkkel vett részt a zsinaton, akik a következők voltak: Biki Ferenc, Komjáthy Gábor, Sütő Áron és Bary Gyula. A világi részről pedig Polchy István, Egry Ferenc, Komáromi Lajos és Korláth Endre, valamint Molnár Ferenc tanító volt jelen.¹⁹ Titkos szavazással megválasztották Palóczy-Czinke István lelkészt elnöknek, alelnöknek pedig Bertók Bélát. A zsinat egyik lezárásaként az állam elismerte, hogy a szlovákiai református egyház a Csehszlovák Köztársaság keretein belül önálló. Ezzel a kijelentéssel a magyarországi testvérkapcsolat teljes lezárását szerették volna megerősíteni.²⁰

1924. június 26–27-én került sor a Kárpátaljai Református Egyházkerület közgyűlésére Beregszászban. A tanácskozáson a következő határozat született: „... a kárpátaljai egyházkerület megalakulását a kormány s annak ruszinszkói exponense, a kormányzóság, hivatalosan még ma sem vette tudomásul, (...) a kerület semmiféle államsegélyben nem részesül, (...) a kormányzóság tanügyi vezetése az egyház autonómiáját megsértve, a püspöki hivatalt kikerülve egyenes érintkezést folytat kisebb egyházi alakulatokkal ...”.²¹

Az egyházkerület küzdelmei, a Podkarpatszka Rusz területén a megalakulását követő években is tovább folytatódtak. Hivatalosan ugyan nem szűnt meg az autonómia, viszont a kormány nagyon hosszú ideig nem volt hajlandó elismerni sem az egyházkerületet, sem pedig annak püspökét.²² Ez a helyzet jelentős részben megalapozta az egyház és az állam közötti bizalmatlan kapcsolatot.

Az egyházmegyéknek több téren is meg kellett küzdeni a kormánnyal, hogy az autonómiába megfogalmazott jogaikkal gyakorlatba is tudjanak élni. Egyik legfőbb feszültségi forrást képezett az egyházi tisztviselők állampolgársági ügye. A probléma a kezdetektől fogva fennállt és „Damoklész kardjaként” lebegett a lelkészek feje felett. Az egyházkerület megalakításának első szakaszában még nem tették függővé az egyházi alkalmazottak munkáját az állampolgárságtól. 1920-ban azonban felszólították őket, hogy adják be kérelmüket a csehszlovák állampolgárság megszerzésére. Egy hirdetmény jelent meg Kassán az *Esti Újság* c. lapban, melyben felszólították az egyházi képviselőket, hogy december 31-i hatállyal tegyék le fogadalmukat. A Beregi Egyházmegyét illetően Bertók Béla privát úton értesült az újságcikkről december 30-án. Ezt követően 31-én levélben fordult a kormányzósághoz, hogy az ügyet az autonómiában megfogalmazott feltételek szerint az egyház saját berkeiben oldja meg. Válasz a levélre egészen az 1921. szeptemberi közgyűlésig nem érkezett. A kialakult helyzet megoldására ezen a közgyűlésen döntés született az egyházi tisztviselők fogadalomtételéről, azzal a feltétellel, hogy „csak testületileg történhetik meg”.²³

¹⁴ Fedinec Csilla: i. m., 220, 118. o.

¹⁵ Fritz Peyer-Müller: i. m., 1994, 118. o.

¹⁶ Uo. 122. o.

¹⁷ Botlik József: i. m., 2005, 226. o.

¹⁸ Fedinec Csilla: i. m., 2002, 122. o.

¹⁹ Fritz Peyer-Müller: i. m., 1994, 124. o.

²⁰ Uo., 136-137. o.

²¹ Fedinec Csilla: i. m., 2002, 133. o.

²² Botlik József: i. m., 2005, 227. o.

²³ Beregi Református Egyházmegye, 1921. szeptember 15., 6. o.

A további tárgyalások következményeképpen arról döntöttek, hogy előbb az egyházmegye esperese tegye le fogadalomát. Az előírtaknak megfelelően december 27-én 10 órára kellett megjelennie fogadalomtételre. A kérésnek eleget téve Bertók Béla egy tolmáccsal az arra kijelölt napon ezt meg is tette Ungváron. A tanügyi referens, aki illetékes volt az ügyben, ekkor nem tartózkodott hivatalában, s mint később kiderült, igazából senki sem tudott a megbeszélésről. Bertók Béla levélben fordult magához a Beneshez, aki január 1-jén Munkácson járt, s közölte vele sérelmeit, miszerint a kormány képviselői nem az autonómiában megszabott úton kezelik az egyház ügyeit.

1922. november 9-én Beregszászon tartott köz- és bírósági gyűlésen már Szentimrey József tartotta az esperesi beszámolót, amikor is még mindig megoldatlan kérdésként kezelték a lelkészek állampolgárságának ügyét. Ez ügyben az újonnan megválasztott esperes elhangzott jelentése alapján háromszor járt Ungváron, s személyesen adta át a lelkészek fogadalmi kérvényét az illetékes kormányzerveknek, ahol szóbelileg „18 lelkésztől minden kifogás nélkül kivételük a fogadalom, azonban ez 14 rendes és 2 segédlelkészre redukálódott később kik 2 lelkész kivételével már le is tették a fogadalomát. A többi 20 lelkész két kategóriába osztottat... a második kategóriába az a 12 lelkész tartozik, mint akiknek nincs állampolgárságuk”.²⁴ Ezzel kapcsolatosan a közgyűlés részéről az a határozat született, hogy memorandummal forduljanak a köztársasági elnökhöz, s tárják fel a kormány előtt a lelkészek helyzetét s „azokat a következményeket, melyek az ő esetleges kiutasításaikkal az egyes egyházak s közvetve magának az államnak a békéjét is fenyegeti...”²⁵

Az 1923. áprilisi esperesi jelentés arról számol be, hogy 11 lelkésznek állampolgársági, s ezáltal fogadalomtételi ügye még nem tisztázott a közgyűlés napjáig sem. Tudomást szereztek arról is, hogy a 11 lelkész közül Szutor Jenő beregszászi lelkészt kiutasították. Az ügy megoldása érdekében a közgyűlés sürgönnyel fordult a belügyminiszterhez, a köztársasági elnökhöz, hogy „pénzt és időt nem kímélve, záros határidőn belül”²⁶ semlegesítse meg ezt az utasítást, illetve ha nem oldódik meg ez az ügy, a püspök és a főgondnok személyesen keresse fel a köztársasági elnököt. A jelentés további részében azt olvashatjuk, hogy Rácz Miklós badalói lelkészt is kiutasították a köztársaság területéről. Az egyházkerület ebben a kérdésben tárgyalást kezdett a kormány képviselőivel, akik arról biztositották őket, hogy „senkinek nem lesz bántódása”.²⁷

Szutor Jenő beregszászi és Molnár Ferenc asztélyi lelkészek ügyében később az a hír érkezett, hogy a legutóbbi gyűlés óta egész családjukkal (Molnár Ferenc 1923. július 19-én, Szutor Jenő augusztus 2-án) együtt elköltöztek otthonaikból.²⁸ Ezenkívül még nyolc olyan lelkész volt ebben az időben, kiknek állampolgársági ügye nem volt tisztázva, s az első kérvényüket is elutasították. Bár a kormány részéről újabb biztatás érkezett, hogy az ügy megoldása folyamatban van és hogy a második kérelmet már minden bizonnyal el fogják fogadni.²⁹

Az 1924. október 30-án tartott gyűlésen Pói József haranglábi lelkész ismertette az ellene kiadott kiutasítási rendeletet, melyben a következők voltak megfogalmazva: „Nevezett magyar állampolgárnak van kimutatva, ezen a területen érvényes igazolványok nélkül tartózkodik, rendetlen élete és eljárása felháborodást, elégedetlenséget és viszálykodást kelt a lakosság körében; az ő itteni tartózkodása a közrend és biztonság szempontjából nem szolgál javára sem az államnak sem a községnek.”³⁰

²⁴ Beregi Református Egyházmegye 1922. november 9-én Beregszászban tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve., 5. o.

²⁵ Uo. 9. o.

²⁶ Beregi Református Egyházmegye 1923. április 26-án Beregszászban tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve, 8. o., KRL

²⁷ Beregi Református Egyházmegye 1923. szeptember 28-ai Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 9. o., KRL

²⁸ Uo. 13. o.

²⁹ Beregi Református Egyházmegye 1924. október 30-ai Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 14. o., KRL

³⁰ Beregi Református Egyházmegye 1924. október 30-ai Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 14. o., KRL

Az egyházi tisztviselők állampolgársággal kapcsolatos problémái a Beregi Egyházmegyén kívül a másik két egyházmegyére is jellemző volt és továbbra is fennállt, még négy évvel a Kárpátaljai Református Egyházkerület létrejötte után is. 1928. januárjában, a Pozsonyban tartott törvényhozói zsinaton ismét sor került annak megvitatására. Siménfalvy Árpád, az egyházkerület egyik világi képviselője indítványában kérte, hogy mondják ki: „a lelkészek, akik valamely szlovenszkói és ruszinszkói egyházközségben ténylegesen lelkészi állást töltenek be megválasztásuk és állásaikba való beiktatásuk folytán eo ipso³¹ megszerezték az állampolgárságot, mégpedig visszamenőleg az állam változásától...” A javaslatot először nem fogadták el, inkább arról döntöttek, hogy az alkotmányozó bizottság elé terjesszék.³² A hatodik, január 28-ai ülésen az előző indítványt a következővel egészítette ki: készítsenek egyfajta kimutatást, felsorolást a neveikkel és személyi adatokkal együtt, amit a kormányhoz terjesszenek be és kérvényezzék az állampolgárság megadását „közigazgatási díj (dafka) fizetése nélkül”. A kérdés lezárásául kijelentették, hogy amennyiben a kormány megadja az állampolgárságot a felterjesztett személyek részére, a zsinat felhatalmazta az előző kiegészítések eltörlésével. A javaslatokat a zsinat elfogadta.³³

Az egyház és a kormány közötti feszült viszony másik fő forrását az iskolák képezték. A Beregi Egyházmegyét illetően az 1919–20-as évet szüneteltették az oktatásban, mely elsősorban a tanárok állampolgársági fogadalomtételével volt kapcsolatos.³⁴ 1921-ben a tanügyi osztály részéről egy olyan rendelet jelent meg, mely szerint azokban az iskolákban, ahol több tanár működik, „tekintet nélkül arra, hogy milyen vallásúak, s tekintet nélkül arra, hogy állami vagy felekezeti iskolában tartoznak”,³⁵ az osztályokat felosztják, s a diákokat összevegyítik. Ez ügyben az esperes többször is járt az illetékes szerveknél, de nem voltak hajlandók visszavonni a rendeletet. Csak ott hagyták változatlanul az osztályokat, ahol a lelkész és a presbitérium felszólaltak az ügygel kapcsolatosan. Lánczy Béla beregdédai és Fóris Endre barkaszói lelkészek jelentése arról számolt be, hogy a tanügyi osztály által kiadott 15608-as rendeletben arra szólították fel azokat a közösségeket ahol „több iskola van felekezeti vagy állami, vagy 2-3 felekezeti”,³⁶ hogy a tanulókat ne vallás, hanem osztály szerint osszák szét. Ezen felháborodva a lelkészek megtették a megfelelő lépéseket. A dédai iskolákban a lelkész erejének és határozott fellépésének köszönhetően megoldódott a probléma. Barkaszón viszont a presbitérium általi levélre az a válasz érkezett a tanügyi részéről, miszerint senkinek nem áll jogában kitiltani az iskolába beiratkozott más vallású diákokat.³⁷

Az Ungi Egyházmegyében is voltak az előbb említett problémával hasonlatosak: „az ungvári középiskolába járó ungvári gyermekek részére az igazgatóság a vallásóra adását azzal az indoklással tagadta meg, hogy a magyar, a ruszin és a cseh tagozatokba járó ref. gyermekek száma nem éri el külön-külön a húszat...” Ezért a hittanórákat az egyház saját hivatali helyiségében tartotta meg és óránként 20 koronát fizetett érte. Az egyházkerület képviselői kérték, hogy a református gyerekeket összevontan oktassák az iskolában és a vallástanítási órákat az állam fizesse.³⁸

A kárpátaljai egyházmegyék igen nagy figyelmet fordítottak a felekezeti iskolákban zajló minél hatékonyabb oktatásra, hogy ezzel is a református eszmét erősítsék a diákokban. A máramaros-ugocsai térségből felhívással fordultak 1927-ben a konvent felé, miszerint kérik, hogy a református felekezeti iskolákban csak református szerzők

³¹ Értsd: magától értetődően, természetesen

³² A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház 1928. január 24-26-ai Pozsonyban tartott törvényhozó zsinatának jegyzőkönyve, 22. o., KRL

³³ Uo. 42. o.

³⁴ Beregi Református Egyházmegye 1920. november 25-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 3. o., KRL.

³⁵ Beregi Református Egyházmegye 1921. szeptember 15-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, 6. o., KRL

³⁶ Uo. 6. o.

³⁷ Beregi Református Egyházmegye, 1922. november 9., 7. o.

³⁸ A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventjének Kassán 1927. november 22-én tartott rendes ülésének jegyzőkönyve, 97. o., KRL

tankönyveit használják. A konvent ezt a javaslatot „...igen nagy fontosságúnak tekinti, amennyiben bő tapasztalat igazolja, hogy a jelenlegi népiskolai tankönyvek alkalmasak arra, hogy református gyermekeink vallási és nemzeti öntudatát végképp elhomályosítsák.”³⁹ Azonban erre ekkor még nem volt lehetőség. Egy református olvasókönyv bevezetését már „égető szükségnek” tekintették. Ezért Nagy Sándor felsőszecsei tanítót bízták meg egy olvasókönyv megírásával már az 1928–29-ei évre, melyet a konventhez kellett, hogy benyújtson.⁴⁰

Ami Kárpátalja tanügyi rendszerét illeti, az 1927. november 22-én tartott Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház egyetemes konventjének jegyzőkönyvi feljegyzései során az egyház részéről a „szokatlan” szóval jellemzik. Az elmondottak alapján ekkoriban az egyházkerület gyülekezeteinek 63% -a tartott fenn felekezeti iskolákat, ami azt jelentette, hogy a magyar kálvinista népesség csak 40%-ának volt felekezeti iskolája ebben a térségben. Így a podkarpatszka ruszi tanköteles diákok 44%-a járt felekezeti iskolába. A többiek állami iskolába jártak vagy még oda se, ami a tanköteles fiatalok 7%-át tette ki. Ez elsősorban a tanítóhiánynak volt köszönhető. A kárpátaljai egyházkerület területén lévő 64 iskolából 9-ben az állam által kinevezett tanító tanított, akik ráadásul nem voltak református vallásúak. 11 református tanítói állásban üresedés volt. Az iskolák állapotát illetően a jelentésben az szerepelt, hogy az iskoláknak a 82%-a volt ötosztályú, de ezenkívül voltak négy és kétosztályúak is. A tantermek felszerelése is hiányosságot mutatott.⁴¹

Mint azt láthatjuk, a hatalomváltás következtében az egész kárpátaljai református egyház működése és tevékenysége is jelentős részben átalakult. A legnagyobb változások elsősorban az állampolgársági ügyekkel, valamint az iskolák átszervezésével voltak kapcsolatosak. A legfőbb problémát mégis az jelentette, hogy miképpen tud majd a Kárpátaljai Református Egyházkerület az autonómiában megfogalmazott jogai szerint élni.

IRODALOM

- Botlik József (2005). Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I. Nyíregyháza, IMI PRINT KFT.
- Csomár Zoltán (1940). A csehszlovák államkeretbe kényszerített magyar református keresztyén egyház húszéves története (1918–1938). Ungvár, Magyar királyi állami nyomda.
- Fedinec Csilla (2002). A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944. Galánta–Dunaszerdahely, Fórum Intézet–Lilium Aurum.
- Fritz Peyer–Müller (1994). A kárpátaljai református egyház története a két világháború között – kitekintéssel a jelenre. Budapest, Református zsinati iroda tanulmányi osztálya.
- Gulácsy Lajos (2000). Mélységből a magasba bizonyágtétel az elmúlt időkről. Munkács, Kárpátaljai Református Egyház sajtóosztálya.
- Radvánszky Ferenc (főszerk.) (2000). Kárpátaljai református templomok. Ungvár–Beregszász, Tárógató Kiadó.

FORRÁSOK

- A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház 1928. január 24–26-ai Pozsonyban tartott törvényhozó zsinatának jegyzőkönyve, Beregsom, 1928. Rimaszombat.
- A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventjének Kassán 1927. november 22-én tartott rendes ülésének jegyzőkönyve, Beregsom, 1928. Rimaszombat.
- Beregi Református Egyházmegye 1920. november 25-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, Mezőgécse, 1924. Beregszász.

³⁹ A Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Egyház Egyetemes Konventjének Kassán 1927. november 22-én tartott rendes ülésének jegyzőkönyve, 96. o., KRL.

⁴⁰ Uo. 96–97. o.

⁴¹ Uo. 18–19. o.

-
- Beregi Református Egyházmegye 1921. szeptember 15-én Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, Mezőgecse, 1924. Beregszász.
- Beregi Református Egyházmegye 1922. november 9-ei Beregszászban tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve, Mezőgecse, 1924. Beregszász.
- Beregi Református Egyházmegye 1923. április 26-án Beregszászban tartott köz- és bírósági gyűlésének jegyzőkönyve, Mezőgecse, 1924. Beregszász.
- Beregi Református Egyházmegye 1923. szeptember 28-ai Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, Mezőgecse, 1924. Beregszász.
- Beregi Református Egyházmegye 1924. október 30-ai Beregszászban tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, Beregsom, 1925. Beregszász.

2010.09.24.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár által a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán rendezett XVII. Szabolcs-Szatmár-Beregi Nemzetközi Levéltári Napok második napi programja.